

Katolički vjeronauk i prevencija vršnjačkoga nasilja

Glasović, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Catholic Theology / Sveučilište u Splitu, Katolički bogoslovni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:202:709154>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-13**

Repository / Repozitorij:

[Repository of The Catholic Faculty of Theology
University of Split](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
DIPLOMSKI TEOLOŠKO-KATEHETSKE STUDIJE

IVANA GLASOVIĆ

KATOLIČKI VJERONAUK I PREVENCIJA
VRŠNJAČKOG NASILJA

Diplomski rad

Split, 2024.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
DIPLOMSKI TEOLOŠKO-KATEHETSKE STUDIJE

IVANA GLASOVIĆ

KATOLIČKI VJERONAUKE I PREVENCIJA
VRŠNJAČKOG NASILJA

DIPLOMSKI RAD

iz područja *Religiozne pedagogije i katehetike*

kod prof. dr. sc. Jadranke Garmaz

Split, 2024.

SADRŽAJ

UVOD.....	5
1. VRŠNJAČKO NASILJE UČENIKA.....	7
1.1. Učestalost vršnjačkog nasilja.....	9
1.2. Oblici vršnjačkog nasilja.....	10
1.2.1. Fizičko nasilje.....	10
1.2.2. Verbalno nasilje.....	11
1.2.3. Seksualno nasilje.....	12
1.2.4. Relacijsko nasilje.....	13
1.2.5. Ekonomsko i kulturalno nasilje.....	14
1.2.6. Elektroničko nasilje - cyberbullying.....	14
2. UZROCI NASILNOG PONAŠANJA DJETETA.....	17
2.1. Nasilnik - žrtva - promatrači.....	18
2.2. Vrste nasilnika.....	19
2.3. Žrtva nasilja.....	20
2.4. Promatrači nasilja.....	21
2.5. Posljedice vršnjačkog nasilja.....	23
3. ULOGA KATOLIČKOG VJERONAUKA U PREVENCIJI NASILJA.....	26
3.1. Crkva i prevencija vršnjačkog nasilja.....	27
3.2. Katolički vjeronauk u školi i vršnjačko nasilje.....	29
3.2.1. Godišnji izvedbeni kurikulum katoličkog vjeronauka od 1. do 4. razreda osnovne škole i prevencija nasilja.....	31
3.2.1. Godišnji izvedbeni kurikulum katoličkog vjeronauka od 5. do 8. razreda osnovne škole i prevencija nasilja.....	33
3.3. Katolički vjeronauk pridonosi prevenciji nasilja.....	35
ZAKLJUČAK.....	38
LITERATURA.....	40
IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI.....	43
SUMMARY.....	44

SAŽETAK

U ovom diplomskom radu obrađujemo temu katoličkog vjeronauka i prevencije vršnjačkog nasilja u školstvu. Nasilje predstavlja svaki oblik ponašanja koje za cilj ima namjerno povrjeđivanje osobe bilo na fizičkoj ili psihičkoj razini. Istraživanja pokazuju kako je nasilno ponašanje vršnjaka postalo veliki društveni problem u mnogim zemljama. Imamo više oblika vršnjačkog nasilja, ali svaki od tih oblika ostavlja duboke ožiljke koji predstavljaju velike probleme djetetu u stvaranju budućih odnosa, gradnji povjerenja i sigurnosti. Posljedice vršnjačkog nasilja mogu biti dugoročne i kratkoročne. Katolički vjeronauk u školama uvelike pridonosi prevenciji nasilja među vršnjacima jer svojim temama potiče zajedništvo, jednakost, solidarnost i prijateljstvo.

Ključne riječi: vršnjačko nasilje, škola, prevencija, katolički vjeronauk

UVOD

Svako dijete proživi neki oblik nasilja bilo da je u ulozi nasilnika, žrtve ili promatrača nasilja. Nasilje predstavlja svaki oblik ponašanja koje za cilj ima namjerno povrjeđivanje osobe bilo na fizičkoj ili psihičkoj razini. Vršnjačko nasilje je problem koji je star jednako onoliko koliko postoji i društvo. Nasilje se smatralo normalnim i prirodnim načinom odrastanja sve dok se nije počelo uočavati kolike probleme donosi. Dokazano je da iskustvo nasilja kod djece izaziva fizičke i psihičke zastoje u razvoju. Djeca u školskom okruženju mogu biti konstantno zlostavljana od strane svojih vršnjaka. U današnjem vremenu nasilje u školama u središtu je medijske pozornosti i mnogo se govori o toj problematici, jer je postotak nasilja u velikom porastu. Osim što mediji govore o problematici nasilja, oni su i jedni od glavnih promicatelja nasilja kroz nasilne filmove, igrice, društvene mreže, reklame i slično. Ubrzani životni ritam daje nam sve manje vremena za jačanje obiteljskih veza, što negativno djeluje na odgojne funkcije u obitelji prema djeci. "Teret" odgoja djece sve više pada na leđa odgojnih institucija, vrtića, škole pa tako i na leđa crkvenih zajednica i naših vjeroučitelja u školama.

U ovom diplomskom radu kroz prvo poglavlje, detaljno će se razraditi pojam vršnjačkog nasilja te će se opisati svi oblici nasilja kod djece. Fizičko nasilje najlakše je uočljivo, jer su vidljive fizičke posljedice nasilja, problem uočavanja događa se kod ostalih oblika nasilja.

U drugom poglavlju razradit će se uzroci nasilja i krug nasilja u kojem se nalazi nasilnik, žrtva i promatrač te će se obraditi njihove karakteristike.

Treći dio rada posvećen je prevenciji vršnjačkog nasilja, utjecaju crkve i katoličkog vjeronauka na prevenciju nasilja, analizom tema i ishoda koje se obrađuju na satu vjeronauka.

Cilj ovog rada je osvijestiti ozbiljnost problema nasilja među djecom koje postoji u raznim oblicima i koje izaziva razne psihološke, emocionalne i socijalne probleme kod djece. Kroz rad se ukazuje na važnost uloge roditelja, škole, katoličkog vjeronauka i vjeroučitelja u prevenciji nasilja, jer znanstvena istraživanja pokazuju da je "prva crta" prevencije osnovna škola i da je djelovanje osnovne škole najzaslužnije za prevenciju nasilja.

1. VRŠNJAČKO NASILJE UČENIKA

Vršnjačko nasilje među učenicima je jako staro, ali unatoč tome pojam vršnjačkog nasilja i samog nasilništva sustavno se počeo proučavati sedamdesetih godina ovog stoljeća u Švedskoj. Dan Olweus bio je švedsko - norveški psiholog koji je prvi definirao vršnjačko nasilje. Olweus navodi kako je "učenik izvrgnut nasilništvu kada je višekratno tijekom dužeg razdoblja izložen negativnim postupcima jednog ili više učenika."¹

Negativni postupak vršnjačkog nasilja događa se kada netko namjerno uznemiri, fizički udari ili povrijedi drugu osobu.

"Nasilje je namjerno korištenje fizičke snage i moći prijetnjom ili akcijom prema samome sebi, prema drugoj osobi, ili prema grupi ljudi ili čitavoj zajednici, što bi moglo rezultirati ili rezultira ozljedom, smrću, psihološkim posljedicama, nerazvijenošću ili deprivacijom."² Negativni postupak smatra se nasiljem ukoliko se ponavlja i ukoliko je trajan.

Čin nasilje može provoditi jedan učenik ili skupina učenika, ali isto tako cilj samog čina nasilja može biti jedan učenik ili skupina. Nasilništvo kao termin može se upotrijebiti samo ako između nasilnika i žrtve nasilja postoji neravnopravan odnos snaga moći.

„Stvarni i/ili percipirani nesrazmjer snaga može se javiti u prilikama izravnog nasilništva ako je učenik (žrtva) zaista fizički slabiji u odnosu na učenika (zlostavljača), ako žrtva sebe doživljava fizički ili mentalno slabijom, ako postoji brojčani nesrazmjer između žrtve i zlostavljača. U situacijama neizravnog nasilništva nesrazmjer snaga može se javiti u slučaju izolacije učenika iz grupe, širenju glasina i tome slično"³

Stručna literatura sugerira da nasilnika i žrtvu vršnjačkog nasilja imenujemo drugačijim terminima.

¹ Dan Olweus, *Nasilništvo u školi*, Educa, Zagreb, 1996., 22.

² Marija Žilić, *Nasilje, Časopis za pitanja socijalnog rada i srodnih znanosti*, 1(2016.)3, 70.

³ Dan Olweus, *Nasilje među djecom u školi*, Školska knjiga, Zagreb, 1998., 19.-20.

"Prema stručnoj literaturi, glavni akteri bullyinga su nasilnik (ili grupa nasilnika) i žrtva. Treba istaknuti kako literatura predlaže da upotrijebljena terminologija ima bolje ekvivalente u „djeca koje trpe nasilje“ i „djeca koja se nasilno ponašaju“. Iz odgojnih razloga, izrazi nasilnik i žrtva nisu prihvatljivi budući da „etiketiraju“ djecu koja su još u razvoju i ne potiču ih na promjenu ponašanja."⁴

Slika 1. Razlika sukoba i nasilja

⁴ Lucija Stepanić, *Vršnjačko nasilje i preventivni programi*, *Varaždinski učitelj: Digitalni stručni časopis za odgoj i obrazovanje*, 2(2019.)2, 3.

1.1. Učestalost vršnjačkog nasilja

Istraživanja pokazuju kako je nasilno ponašanje vršnjaka postalo veliki društveni problem u mnogim zemljama. U prosjeku je jedan od sedam učenika uključen u problem vršnjačkog nasilja. Nasilje uglavnom provode stariji učenici dok su oni mlađi i slabiji najviše izloženi nasilju. Problem vršnjačkog nasilja puno je veći u osnovnim školama te su istraživanja pokazala kako je škola mjesto na kojem se događa najviše nasilja među djecom. Uspoređujući djevojčice i dječake, dječaci su više izloženi fizičkom nasilju, dok je kod djevojčica prisutnije neizravno nasilje poput ruganja, klevete, širenje glasina i slično. Provedena istraživanja su potvrdila kako je problematika nasilja prisutna i u našoj zemlji. "Istraživanja u Hrvatskoj također pokazuju različite rezultate. Rezultati UNICEF-ova istraživanja s učenicima od 4. do 8. razreda osnovne škole (što odgovara dobi od 10 do 14 ili 15 godina) pokazali su da žrtava ima 10.4%, a počinitelja 12% u ukupnoj populaciji djece. Istraživanje Poliklinike za zaštitu djece, provedeno s istom dobnom skupinom, pokazuje kako su 19% djece žrtve nasilja, 8% počinitelji nasilja, a 8% su istovremeno i žrtve i počinitelji, dok su Velki i Vrdoljak dobile rezultate koji upućuju na 30.9% žrtava, 3.1% počinitelja te 13.7% počinitelja žrtava iste dobi. Rajhvajn Bulat i Ajduković na uzorku srednjoškolaca u dobi od 15 do 18 godina identificirale 10.6% počinitelja, 17.9% žrtava te 19.9% počinitelja žrtava. Iako se ti rezultati ne razlikuju dramatično kao oni dobiveni u stranim istraživanjima, vidljivo je da se postotak djece koja su na različite načine uključena u vršnjačko nasilje razlikuje od istraživanja do istraživanja."⁵

Postoje razlike u učestalosti nasilja u odnosu na spol. Dječaci su više izloženi nasilju, više sudjeluju u zlostavljanju, služe se fizičkim oblikom nasilja i izloženi su nasilju pojedinca. Djevojčice koriste suptilnije metode nasilja, a to su: klevetanje, ogovaranje, ignoriranje. Nasilje među djevojčicama se teže otkriva, i s godinama sve više raste. Takva vrsta nasilja koje je suptilno dovodi žrtvu do potpune izolacije. Teško je otkriti "pravog vođu" ovakve vrste nasilja, jer je uglavnom uključeno više djevojčica.

⁵Nina Sušac, Marina Ajduković, Ivan Rimac, *Učestalost vršnjačkog nasilja s obzirom na obilježja adolescenata i doživljeno nasilje u obitelji*, *Psychological topics*, 25(2016.)2, 200.

1.2. Oblici vršnjačkog nasilja

Postoje razni oblici nasilja te ih moramo biti svjesni kako bismo ih prepoznali i kako bismo mogli reagirati. Iako nam je sam pojam vršnjačkog nasilja dobro poznat, pitanje je koliko određena ponašanja prepoznamo i doživljavamo kao situacije koje prelaze granice normalnosti i zdravih odnosa. Osnovna podjela vrste nasilja je na fizičko i verbalno, ali postoje i podvrste nasilja.

Vesna Bilić izdvaja dvije glavne vrste nasilja među djecom:

- klasično nasilje
- elektroničko nasilje.

Klasično nasilje uključuje: fizičko, verbalno, relacijsko, spolno, ekonomsko i kulturno nasilje. Elektroničko nasilje (engl. cyberbullying) nastaje zahvaljujući pojavi moderne komunikacijske tehnologije (mobitela i interneta), a karakterizira ga korištenje elektroničkog uređaja za ponavljano, intencionalno i neprijateljsko ponašanje prema vršnjacima s ciljem da im se nanese bol, povreda ili šteta.⁶

1.2.1. Fizičko nasilje

Fizičko nasilje je bilo koji fizički čin s potencijalom ozljede (guranje, udaranje i sl.) koji se koristi namjerno i opetovano od strane jednoga ili više učenika koji su fizički snažniji s ciljem da se demonstrira nadmoć i žrtvi nanese tjelesna bol smatra se fizičkim nasiljem.⁷

„Stalna lupkanja nekoga po glavi (rukom, šakom ili nekim predmetom), učestala i gruba štipanja, učestali ubodi nekim šiljatim predmetima, udaranje laktovima u leđa i rebra pod izlikom slučajnosti, podmetanja noge s namjerom sa se dijete udari ili teže ozlijedi, sklonost izmicanju stolca, prisiljavanje slabijeg ili mlađeg djeteta da nosi tuđe stvari.“⁸

Fizičko nasilje je svaka vrsta fizičkog napada na drugu osobu koja može početi polako i neupadljivo, ali s vremenom može postati sve gore. Fizičko zlostavljanje je najlakše primijetiti, a podrazumijeva udaranje, guranje, tučnjavu i sl. Ujedno je ovakva vrsta

⁶ Vesna Bilić, *Nove perspektive, izazovi i pristupi nasilju među vršnjacima*, Zagreb: Obrazovni izazovi i Učiteljski fakultet, 2018., 39.-45.

⁷ Isto 63.

⁸ Vesna Bilić, Jasminka Zloković, *Fenomen maltretiranja djece: prepoznavanje i oblici pomoći obitelji i školi*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2004., 68.

nasilja najopasnija zato što ponekad tučnjave mogu završiti tragičnim posljedicama. Fizičkom nasilju sklonija su djeca nižih razreda osnovne škole i to su uglavnom dječaci. Ken Rigby poznati znanstvenik je proveo istraživanje u kojem je tražio da djeca nacrtaju što za njih predstavlja nasilje. Ono što je posebno zanimljivo je „neravnoteža moći“ što se ujedno smatra najvažnijom karakteristikom zlostavljanja. Osoba koja je nasilnik je uvijek bila fizički veća ili jača od druge osobe na crtežu koja bi predstavljala žrtvu nasilja. Toj drugoj osobi, onoj koja je žrtva nasilja, djeca su obično pridruživala nazive kao što su „mlakonja“, „štreber“ ili „bezveznjak“. Najčešće su crteži prikazivali nasilje kao fizičko, a u manjoj mjeri je bilo i drugih oblika zlostavljanja. Na tim crtežima su nasilnici uglavnom u jednini, odnosno uglavnom jedan nasilnik napada drugu osobu, a tek rijetko je prikazivana skupina nasilnika.⁹

1.2.2. Verbalno nasilje

Verbalno nasilje može biti teže uočljivo od fizičkog, ali riječi nasilnika mogu ostaviti veće posljedice od udaraca. Često se pojavljuje zajedno sa fizičkim nasiljem. Verbalno je nasilje najrašireniji oblik nasilja među djecom i mladima koji sve više poprima epitet uobičajenog ponašanja i sve se manje tretira kao nešto loše, nepoželjno, nepristojno ili štetno, a mnogi misle da to i nije nasilje. Verbalno nasilje definira se kao zlonamjerna i opetovana uporaba riječi s ciljem da se pokaže moć te drugom djetetu nanese bol i psihička i emocionalna povreda, a što može negativno utjecati na njega. U verbalnom se nasilju koriste riječi koje mogu boljeti, a njegove posljedice utječu na psihičko funkcioniranje te oštećuju emocionalne i socijalne kapacitete žrtve te se stoga svrstava u skupinu psihičkog ili emocionalnog nasilja.¹⁰

Riječi koje se najčešće koriste u svrhu verbalnog nasilja su: kreten, budala, idiot, majmun, konj i slično. U većini slučajeva su popraćene vikom i grimasama. Izrugivanje i ismijavanje također spadaju u verbalno nasilje. Povezanost verbalnog nasilja sa uspjesima djeteta u školi, sa fizičkim izgledom, mjestom rođenja i etničkom pripadnošću jako je često. Prije se smatralo da su djevojčice sklonije verbalnom nasilju, ali znanstvena istraživanja su pokazala da su i dječaci jednako skloni verbalnom nasilju

⁹ Usp.

<https://krenizdravo.dnevnik.hr/zdravlje/psihologija/bullying-u-skoli-fizicko-i-verbalno-nasilje-medu-vrsnjacima> (1.8.2024.)

¹⁰ Vesna Bilić, *Nove perspektive, izazovi i pristupi nasilju među vršnjacima*, Zagreb: Obrazovni izazovi i Učiteljski fakultet, 2018., 66.- 67.

kao i djevojčice. Verbalno nasilje putem društvenih mreža je postalo najveći problem današnjice. „Verbalno nasilje može poprimiti oblik nadijevanja imena, vrijeđanja, omalovažavanja, okrutne kritike, sramoćenja, rasističkih aluzija ili seksualno sugestivnih ili zlostavljajućih dobacivanja. Može uključivati iznuđivanje novaca za užinu ili stvari, zlostavljajuće telefonske pozive, zastrašujuće e-mailove, anonimne poruke koje sadržavaju prijetnje agresijom, neistinita optuživanja, lažne ili zlonamjerne glasine i tračeve.“¹¹

1.2.3. Seksualno nasilje

Seksualno nasilje u današnjem vremenu jedan je od najučestalijih oblika vršnjačkog nasilja te ga možemo podijeliti na verbalno seksualno nasilje, fizičko seksualno nasilje i seksualno nasilništvo u odnosima. Posljedice seksualnog nasilja se prepoznaju u promjenama kod djeteta tijekom slobodnog vremena, za vrijeme boravka u školi, u odnosima s ostalim vršnjacima i sa svim onima s kojima dolazi u kontakt. Većinom su djevojčice žrtve seksualnog nasilja jer sazrijevaju ranije od dječaka. Verbalno seksualno nasilje jako je prošireno zbog utjecaja društvenih mreža. "Verbalno nasilništvo može također uključivati i prijetnje seksualnim činom, verbalne procjene tijela mete, seksističke ili seksualne šale ili omalovažavajuće komentare o seksualnoj uspješnosti ili nedostatke seksualne aktivnosti."¹² Fizičko seksualno nasilništvo može uključivati dodirivanje ili hvatanje na seksualan način, štipanje, natezanje grudnjaka, skidanje hlača ili podizanje suknji, naslanjanje na žrtvu na seksualan način ili seksualne napade.¹³ Seksualno nasilništvo u odnosima možemo prepoznati u seksualnim glasinama o nekoj osobi, može se manifestirati kroz seksualne epitele na zidovima toaleta, ormarićima za stvari i slično. Seksualno nasilništvo u odnosima lako se provodi, ali se može ponekad teško uočiti. Važno je da roditelj na vrijeme prepozna simptome seksualnog nasilja, jer u najgorem ishodu može dovesti do smrti djeteta.

¹¹Barbara Coloroso, *Nasilnik, žrtva i promatrač: od vrtića do srednje škole: kako roditelji i učitelji mogu pomoći u prekidanju kruga nasilja*, Bios, Zagreb, 2004., 36.

¹² Isto, 55.

¹³ Isto, 57.

1.2.4. Relacijsko nasilje

Relacijsko nasilje je vrsta nasilja u kojem nasilnik ili skupina nasilnika žele isključiti žrtvu nasilja iz društva. Nasilnik ili skupina nasilnika potiču ostale vršnjake da žrtvu nasilja odbace. To mogu postići odbijanjem razgovora s tom osobom, izbjegavanjem uključivanja te osobe u grupne aktivnosti (izlasci, druženja, igre, pozivi na rođendane itd.), ogovaranjem i slično. Relacijsko nasilje može se odvijati u živo, ali sve je češća upotreba društvenih mreža (snapchat, tiktok, instagram itd.)

Relacijsko nasilje možemo podijeliti na:

- a) Neizravni oblici relacijskog nasilja u što spada ogovaranje, širenje tračeva, laži, glasina, a odnosi se na izgled, obitelj, socijalni status, podrijetlo, vjersku pripadnost i slično. Neizravni oblik relacijskog nasilja često se tolerira kao uobičajeno ponašanje.
- b) Izravni oblici relacijskog nasilja su otvoreno postavljanje uvjeta za prijateljstvo koje uključuje nekoliko formi: otvoreno postavljanje uvjeta i ograničenja za prijateljstvo, odbijanje prijateljstva, prijatnje prekidom prijateljstva. U izravni oblik i spada ignoriranje. Djeca često ignoriraju osobu kojoj žele pokazati da su ljuti, stavljaju ruke na uši, okreću mu leđa i sl. Događa se da cijela skupina počne ignorirati i nanositi bol žrtvi zbog poticaja jednog djeteta. Odrastanjem djeca sve manje koriste izravne oblike relacijskog nasilje jer se uče otvorenoj komunikaciji i sazrijevanjem shvaćaju da je takav otvoreni oblik prilično neprihvatljiv te da za njega mogu dobiti opomene i kazne.
- c) Neverbalni oblici relacijskog nasilja- navedeni modaliteti relacijskog nasilja često su popraćeni neverbalnim fizičkim znakovima (kolutanjem očima, kreveljenjem, pokazivanjem jezika i sl.), a najčešće se događaju iza leđa žrtve, a za cilj imaju izazivanje podsmjeha i negativnog stava prema žrtvi kako bi je se povrijedilo.¹⁴

¹⁴ Usp. Vesna Bilić, *Nove perspektive, izazovi i pristupi nasilju među vršnjacima*, Zagreb: Obrazovni izazovi i Učiteljski fakultet, 2018., 79.-85.

1.2.5. Ekonomsko i kulturalno nasilje

Ekonomskom nasilje uglavnom uključuje krađu tuđih predmeta, uništavanje stvari, iznuđivanje novaca, a starija školska djeca otuđivaju i uništavaju školski pribor od mlađe školske djece. O ekonomskom nasilju provedeno je malo znanstvenih istraživanja te se javlja sve veća potreba za detaljnijim istraživanjem.

Kulturalno nasilje je oblik nasilja u kojem učenik ili skupina učenika izdvajaju određeno dijete zbog različitosti na temelju nacionalnosti, rase ili religije. Nasilnik uglavnom svoju ljutnju usmjerava na cijelu manjinsku skupinu i obitelj žrtve.

1.2.6. Elektroničko nasilje - cyberbullying

Elektroničko nasilje ističe se kao poseban oblik i zasebna vrsta nasilja u novije vrijeme. Različitim nazivima imenujemo ovu vrstu nasilja, a to su npr: *cyberbullying*, *nasilje preko interneta*, *virtualno nasilje*, *elektronički bullying* itd.

Elektroničko nasilje podrazumijeva uporabu komunikacijske i informacijske tehnologije.

Elektroničko nasilje ili engl. cyberbullying predstavlja uzastopno i namjerno nanošenje štete pojedincu ili grupi osoba putem interneta, mobitela i drugih elektroničkih uređaja.¹⁵

Primjeri ove vrste zlostavljanja su:

- širenje laži ili objavljivanje fotografija koje za cilj ima osramotiti nekoga na društvenim mrežama,
- slanje vulgarnih, povrjeđujući poruka ili prijetnji putem platformi za dopisivanje (facebook, whatsapp, instagram, snapchat, email),
- lažno predstavljanje i slanje neugodnih poruka u ime druge osobe.

"U slučaju elektroničkog nasilja snaga počinitelja ne leži u fizičkoj nadmoćnosti nad žrtvom, kao u tradicionalnom nasilju, već u tehnološkoj snalažljivosti i upućenosti, što

¹⁵ Ana Šeničnjak, Maja Štahan, Mateja Meštrović, *(Ne) budi mi (ne) prijatelj*, Vukovar: Udruga za pomoć žrtvama i svjedocima, 2018., 36.

stvara novu dinamiku između počinitelja i žrtve, ali i odgovornih osoba koje gube moć nad počiniteljem kada ne mogu pratiti korak s tehnološkim novostima."¹⁶

U literaturi nailazimo na različite oblike električnog nasilja: *prema vrsti medija koji se koristi u počinjenju nasilja i prema vrsti djelovanja koja se koristi.*

Oblici koji se najčešće koriste kod djece i mladih:

- Vrijeđanje porukama - slanje uvredljivih i vulgarnih tekstualnih poruka, a često se naziva i flame war ili ratovanje uvredljivim porukama.
- Online ili elektroničko uznemiravanje - slanje poruka s uvredljivim sadržajem kako bi se uznemirilo drugu osobu.
- Elektroničko uhođenje i zastrašivanje - vrsta je intenzivnog uznemiravanja koje uključuje zastrašivanje i prijetnje, čak i fizičke ozljede kako bi se trajno izazvao strah.
- Elektroničko klevetanje i dezinformiranje - odnosi se na širenje neistinitih informacija, ogovaranja, glasina ili izmijenjenih fotografija koje osobu mogu učiniti neprivlačnom, ružnom ili sl. putem poruka, e- poštom ili internetskih stranica.
- Elektroničko razotkrivanje i podvale odnose se na neprijateljsko otkrivanje tajni i neugodnih podataka, fotografija i privatnih informacija te njihovo objavljivanje na internetu.
- Isključivanje/ostracizam - namjerno isključivanje iz online grupa te odbacivanje ili brisanje s popisa prijatelja.
- Krađa identiteta - krađa zaporki ili lažno predstavljanje, a zatim slanje poruka i fotografija da se osoba dovede u opasnost ili da se naštetiti njezinu ugledu.

¹⁶ Vjekoslav Jeleč, Gordana Buljan Flander, Ana Raguž, Krešimir Prijatelj, Dora Vranjican, *Cyberbullying among Children and Youth: A Review of Prevention Programs*, Psychological topics, 29(2020.)2, 461.

- Videosnimanje napada - slanje video snimka napada relativno je noviji oblik elektroničkog nasilja koji se javlja kad počinitelj napada, ismijava ili izvrgava ruglu nekog vršnjaka slanjem videosnimki ili njihovim objavljivanjem na internetu.
- Sekstiranje - slanje poruka sa seksualno eksplicitnim sadržajem ili slanja djelomično obnaženih ili seksualiziranih fotografija.
- Fraping - nasilni upad „prijatelja“ na nečije mrežne stranice i odašiljanje poruka neprimjerenog sadržaja drugima.¹⁷

¹⁷Vesna Bilić, *Nasilje među učenicima*, U: Matijević, M., Bilić, V., Opić, S. (ur.). *Pedagogija za učitelje i nastavnike*, Školska knjiga, Zagreb, 2016., 258.-259.

2. UZROCI NASILNOG PONAŠANJA DJETETA

Znanstvena istraživanja su pokazala da postoje određene zajedničke karakteristike kod škole i obitelji koja uzrokuju nasilno ponašanje kod djece. Roditeljska uloga je općenito važna uloga u životima djece pa tako imaju i važnu ulogu u nastanku agresivnog ponašanja djeteta. Roditelji su prvi primjer socijalne interakcije djetetu na temelju kojeg dijete izgrađuje osnovne stavove o sebi i stvarnosti oko sebe. U većini slučajeva roditelji nesvjesno potiču razvoj nasilnog ponašanja kod djeteta, ali odnos koji imaju prema djetetu, negativni oblici komunikacije, manjak interesa i roditeljskog nadzora, mogu kreirati situacije u kojima se agresivno ponašanje javlja kao očekivana reakcija. Dijete kojem roditelji pružaju malo pažnje i emocionalne podrške češće pokazuje probleme u ponašanju, kao i djeca izložena fizičkom i emocionalnom nasilju od strane roditelja ili djeca koja su svjedoci nasilja u obitelji.

Veliki uzrok nasilnog ponašanja djeteta je "otrovno roditeljstvo", a pod tim spadaju:

- verbalni zlostavljači - roditelji koji otvoreno verbalno zlostavljaju svoju djecu ili su profinjeno sarkastični
- fizički zlostavljači - roditelji koji nisu u stanju kontrolirati svoj bijes
- seksualni zlostavljači - roditelji koji uništavaju dječju nevinost i djetinjstvo, mogu biti otvoreno seksualni i skriveno zavodljivi
- alkoholičari - roditelji kojima ovisnost oduzima svo vrijeme u kojem bi se trebali baviti sa djecom
- kontrolori - roditelji koji koriste krivnju, manipulaciju, oni stalno žele upravljati životima svoje djece
- neprimjereni roditelji - roditelji koji su konstantno usmjereni samo na vlastite probleme

Okruženje u školi također može doprinijeti razvoju ovog problema kod djece. Nedostatak bliskosti, prihvaćenosti, međusobnog dijaloga i poštovanja između učitelja i učenika i nereagiranje školskog osoblja na agresivna ponašanja mogu poticati djecu na nasilje u školi. Znanstvena istraživanja pokazuju da društvo i školstvom u kojem se naglašava važnost zajedništva i empatije imaju puno manju stopu nasilja među vršnjacima.

"Coloroso navodi kako urođeni temperament i određene individualne osobine, odnosno obilježja ličnosti svakog pojedinog učenika predstavljaju jedan od faktora razvoja nasilničkog ponašanja, ali su uz njih bitni i drugi utjecaji okoline, kao što su obiteljska atmosfera, atmosfera zajednice, utjecaj medija, školska zajednica, kultura. Stoga, možemo reći da nasilnici uče kako se nasilno ponašati, odnosno oponašaju nasilne obrasce ponašanja većih ili moćnijih osoba u njihovom okruženju koje su se nasilno ponašale."¹⁸

2.1. Nasilnik - žrtva - promatrači

Nasilnika ima svugdje oko nas, ne možemo ih uvijek razlikovati prema izgledu, ali postoje određeni obrasci ponašanja prema kojima ih možemo prepoznati. Dijete nasilnik često preko filmova i video igrica preuzima ideje za čin nasilja. Potencijalnu metu identificira proučavanjem okoline u kojoj se nalazi. Nasilnik svoju žrtvu gleda kao predmet ruganja i ismijavanja, a ne kao svog vršnjaka. Za vrijeme čina nasilja u većini slučajeva postoje i promatrači koji se ili ne obaziru na situaciju ili se smiju te na taj način podržavaju nasilnika i njegov čin nasilja. Postoji i vrsta promatrača koja odlazi od mjesta nasilja i koja se osjeća krivim jer nije spriječila nasilnika zbog straha. Zbog promatrača koji se smiju i podržavaju nasilnik pronalazi dodatne mogućnosti za mučenje i zlostavljanje žrtve. Osjeća se sve moćnije i postaje sve više agresivan, a unutar njega to izaziva zadovoljstvo i olakšanje.

Žrtva nasilja stalno razmišlja o tome kako izbjeći nasilnika, ne može se fokusirati na sadržaj nastave u školi, osjeća se fizički i psihički loše, bespomoćno i bezvrijedno. Žrtva pronalazi izgovore da izbjegne sva mjesta na kojima može susresti nasilnika (toalet, igralište, hodnici itd.) Nasilnik kada shvati da je žrtva bespomoćna i da mu se nije suprotstavila nastavlja zlostavljati svoju metu nasilja, više ne uspijeva razviti normalne i zdrave vršnjačke odnose, gubi osjećaj empatije za druge te postavlja sebe iznad svih. U isto to vrijeme žrtva nasilja tone u sve dublju depresiju.

¹⁸ usp. Barbara Coloroso, *Nasilnik, žrtva i promatrač: od vrtića do srednje škole: kako roditelji i učitelji mogu pomoći u prekidanju kruga nasilja*, Bios, Zagreb, 2004.

Promatrači u cijelom ovom procesu imaju četiri mogućnosti:

- ostaju u strahu/boje se suprotstaviti nasilniku
- osjećaju se nemoćni i ne vide intervenciju od strane drugih
- uključuju se i oni u čin nasilja
- ne vide nikakvu potrebu da zaustave nasilje

Osoba koja je bila nasilna za vrijeme svog djetinjstva, uglavnom zlostavlja i svoju vlastitu djecu i na taj način se nastavlja nasilništvo s koljena na koljeno.

2.2. Vrste nasilnika

Postoji sedam vrsta nasilnika po Colorosu:

1. Samouvjereni nasilnik - ima velik ego, napuhano samopoštovanje, nedostaje mu empatije. Osjeća se moćno i dobro samo dok ima osjećaj superiornosti prema drugima.
2. Socijalni nasilnik - koristi verbalne uvrede, glasine, tračeve. Niskog je samopoštovanja, skriva svoju nesigurnost samopouzdanjem i šarmom. Socijalni nasilnici su jako manipulativni.
3. Potpuno oboružani nasilnik - traži priliku da zlostavlja nekoga kada ga nitko ne vidi i kada ga nitko ne može spriječiti. Naizgled je ova vrsta nasilnika mirna, ali je jako zla i osvetoljubiva prema svojoj meti.
4. Hiperaktivni nasilnik - vrsta nasilnika koja ima loše socijalne vještine, uglavnom su to djeca koja imaju neku vrstu poremećaja akademskih vještina. Imaju problem u stvaranju prijateljstva s drugima.
5. Nasilnik žrtva - istovremeno i meta i nasilnik. Zlostavlja druge da bi olakšao svoje osjećaje bespomoćnosti, tuge, samoprijezira. Napada manje i slabije od sebe.
6. Grupa nasilnika - skupina prijatelja istih stavova i razmišljanja (skupina "dobre djece"), uglavnom zlostavljaju osobu koju žele isključiti, a samostalno nasilje nikada ne bi imali hrabrosti izvesti.
7. Banda nasilnika - skupina koju ne povezuje prijateljstvo već strateški savez u svrhu postizanja moći, kontrole, dominacije i osvajanja teritorija. Pojedinci se

priključuju bandi kako bi pripadali obitelji sličnih sebi, i bili poštovani i zaštićeni.¹⁹

Zajednička osobina svih vrsta nasilnika je dominantnost, nasilnici su uglavnom osobe koje ne trpe ne dobivanje onoga što žele, osobe koje iskorištavaju druge, zaokupljeni su sami sobom, svojim željama. Slabije od sebe smatraju bezvrijednim i gledaju ih kao plijen. Glavna emocija unutar njih je prijezir koji im omogućava da zlostavljaju drugo dijete bez osjećaja empatije i srama. Sve vrste nasilnika konstantno su "gladna pažnje".

2.3. Žrtva nasilja

Žrtva nasilja može postati bilo tko, ali veća je vjerojatnost da će žrtva obiteljskog nasilja postati i žrtva nasilja u školskom okruženju. Žrtve nasilja su osobe koje imaju loše komunikacijske i socijalne vještine te se ta djeca uglavnom razlikuju od druge djece. Oprezni su, tihi, povučeni, anksiozni te nisu samopouzdana.

Coloroso navodi da su žrtve nasilja uglavnom:

- "dijete koje je novo u četvrti
- najmlađe dijete u školi koje je zbog toga i najmanje, ponekad uplašeno ili nesigurno
- traumatizirano dijete koje je već povrijeđeno ranijom traumom, ekstremno osjetljivo, izbjegava vršnjake da bi izbjeglo bol i koje teško traži pomoć
- submisivno dijete, tjeskobno, niskog samopouzdanja i lako povodljivo te koje je spremno da udovoljava ili umiruje druge
- siromašna ili bogata djeca
- sramežljivo, rezervirano, tiho ili skromno, osjetljivo dijete
- pametno, bistro ili talentirano dijete je meta jer se ističe, drugačije je
- debelo ili mršavo dijete, visoko ili nisko
- dijete s fizičkim ili psihičkim poteškoćama."²⁰

Žrtva nasilja većinom smatra sebe krivom za nasilje koje proživljava te se boji potražiti pomoć zbog straha da će nasilje nad njom postati sve gore.

¹⁹ Barbara Coloroso, *Nasilnik, žrtva i promatrač*, Tiskara Millennium d.o.o., Zagreb, 2003., 38.-39.

²⁰ Barbara Coloroso, *Nasilnik, žrtva i promatrač: od vrtića do srednje škole: kako roditelji i učitelji mogu pomoći u prekidanju kruga nasilja*, Bios, Zagreb, 2004., 64.

Znakovi zlostavljanog djeteta su:

- modrice po tijelu, uništena odjeća i stvari
- markiranje u školi i pogoršanje ocjena
- izmišljene bolesti (glavobolje, bolovi u trbuhu i sl.)
- depresija, anksioznost i povučenost
- agresija
- prejedanje ili gubitak apetita
- problemi sa spavanjem
- traženje blizine odraslih osoba

Posljedice vršnjačkog nasilja mogu biti kratkoročne i dugoročne. Žrtva počinje imati lošu sliku o sebi, usamljena je i socijalno izolirana, nije koncentrirana na akademske uspjehe što dugoročno može obilježiti budućnost. Kod žrtve se može javiti pogoršanje zdravstvenog stanja, često mogu upasti u stanje anksioznosti, depresije, suicidalnih misli i samoozljeđivanja.

Žrtve uglavnom ne govore odraslima da proživljavaju nasilje, jer osjećaju sram, pogotovo dječaci koje se od malena uči da moraju bit snažni i izdržljivi. Bijes koji žrtva zadržava unutar sebe može eksplodirati u agresiju prema nasilniku, u agresiju prema sebi (samoubojstvo), i treće je kombinacija prve i druge stavke, a to je da žrtva počini višestruka ubojstva prema vršnjacima i nakon toga završi u zatvoru.

2.4. Promatrači nasilja

"Posebno je značajno naglasiti da sudionici u krugu nasilja nisu samo žrtve, kao ugrožena skupina ili napadači, kao inicijatori nasilja i agresivnosti, već i djeca promatrači. Promatrači su treća skupina vršnjaka koji indirektno i sami sudjeluju u činu zlostavljanja. Mogu pomagati i ohrabrivati osobu koja inicira zlostavljanje. Iz straha se čak pridružuju nasilnicima kako bi sebe zaštitili. Djeca koja promatraju nasilje, nesigurna su i prestrašena, sklona priklanjanju nasilniku kako bi se zaštitila."²¹

Promatrači nasilja većinom su neutralni, ali istraživanja pokazuju da će prije biti na nasilnikovoj strani nego što će pomoći žrtvi. Nasilnicima se djeca dive, smatraju ih

²¹ Smiljana Zrilić, *Sudionici u krugu školskog nasilja - nasilnik, žrtva i promatrač*, Magistra Iadertina, 1(2006.)1, 52.

moćnima u društvu pa sve te stavke utječu na stav promatrača. Ako je i promatrač odbačen u društvu, ovo vidi kao priliku da se sviđi drugim vršnjacima, tako da bira stranu nasilnika, često osjeti i olakšanje jer on nije meta nasilja. Ako promatrač ohrabruje i motivira nasilnika, žrtva u isto vrijeme proživljava sve veću bol i patnju.

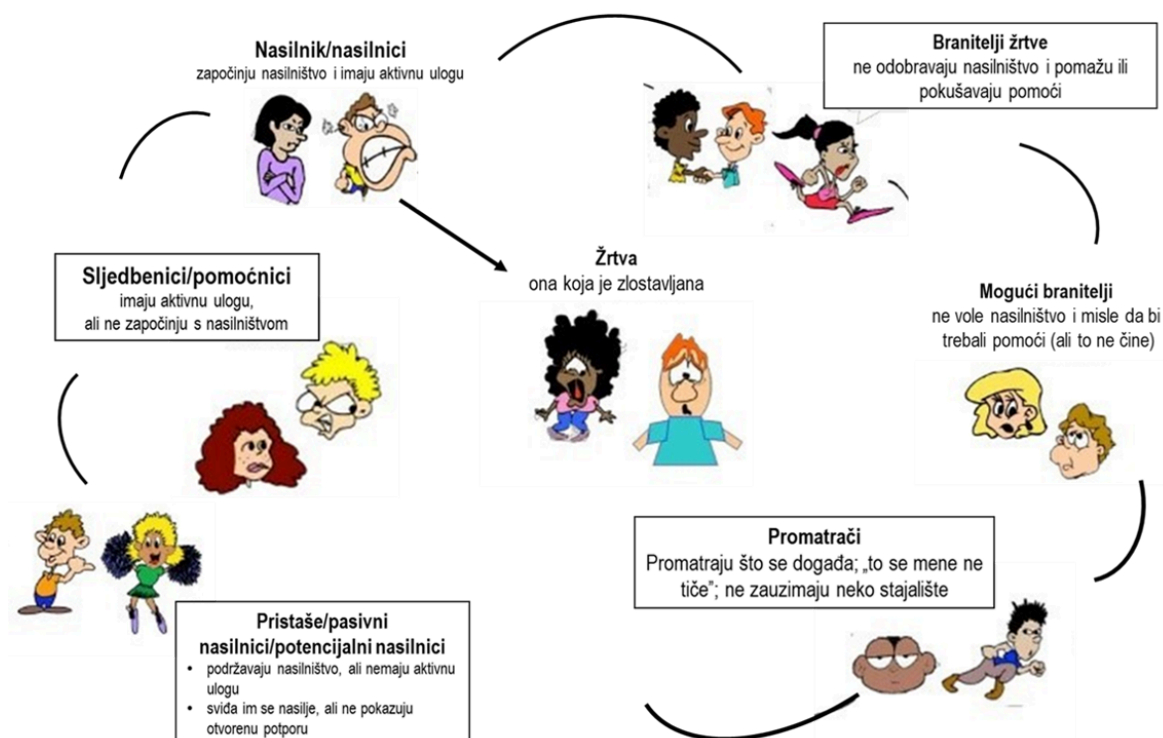
Promatranje nasilja u kojem se promatrač ni na koji način ne miješa dovodi do ugrožavanja samopouzdanja promatrača jer ignorira nanesenu nepravdu prema žrtvi. Takav promatrač se bori sa vlastitim strahovima, strah da će i njega nasilnik napasti, povrijediti i da će dodatno pogoršati cijelu situaciju. Razlozi ne reagiranja na nasilje mogu biti da promatrač smatra da se to njega ne tiče ili da je žrtva nasilja to izazvala, promatrač može biti i prijatelj nasilnika pa se ne želi miješati te postoji i zavjet šutnje jer se djecu uči da ne smiju biti izdajice.

"U kojem postotku promatrači aktivno sudjeluju u nasilju pokazuju rezultati istraživanja u Torontu 1995.:

- u 85% slučajeva promatrači su se na neki način uključili u nasilje, poticali su nasilništvo
- u 81% slučajeva više prijateljstva pokazano je prema nasilniku, a ne prema žrtvi
- u 48% slučajeva nasilja promatrači su bili aktivni sudionici
- u samo 13% slučajeva intervenirali su zaštititi žrtvu."²²

²² Isto 53.

Krug nasilja / The Bully Circle (Olweus, 1998)

Slika 1. Krug nasilja

2.5. Posljedice vršnjačkog nasilja

"Zlostavljanje i zanemarivanje djece ostavlja dugotrajne posljedice na raznovrsne aspekte zdravlja, razvoja i dobrobiti djeteta, ima značajan utjecaj na djetetovo samopoštovanje, samoprocjenu i sliku o vlastitoj ličnosti, čime se oblikuje budući život djeteta. Dakle djeca koja su bila izložena zlostavljanju i zanemarivanju često pokazuju zastoj u rastu i razvoju – psihičkom, kognitivnom, emocionalnom i socijalnom. Stupanj povrede svakako zavisi od vrste zlostavljanja, kao i od djetetova razvojnog stupnja."²³

²³ Anđelka Bulatović: *Posljedice zlostavljanja i zanemarivanja djece predškolske dobi, Život i škola*, 58(2012.)27, 218.

Posljedice za žrtvu nasilja se dijele na kratkoročne i dugoročne.

Kratkoročne posljedice za žrtvu su:

- "kronični izostanci iz škole
- otpor prema odlasku u školu
- slabiji školski uspjeh
- pojačani strahovi slabije samopouzdanje i samopoštovanje
- osjećaj manje vrijednosti
- usamljenost
- povučенost
- osjećaj napuštenosti
- pretjerana osjetljivost
- suicidalne misli
- psihosomatski simptomi (glavobolja, bolovi u trbuhu, bolovi u leđima, vrtoglavica, poteškoće sa spavanjem, jutarnji umor)"²⁴

Dugoročne posljedice na žrtvu nasilja su:

- "doživljaj sebe kao drugačije osobe od ostalih u društvu,
- anksioznost,
- depresija,
- niže samopoštovanje,
- poremećaj u prehrani,
- poremećaj pažnje,
- osjećaj nemoći da se zauzme za sebe,
- osjećaj da svijet nije sigurno mjesto,
- naučena bepomoćnost, beznade,
- ljutnja i ogorčenost na svijet,
- ne uspijevaju ostvariti svoj potencijal (kako se nasilje među vršnjacima uglavnom događa u školi, učenici koji su dugotrajno izloženi nasilju vide školsko okruženje kao neprijateljsko, zastrašujuće te kroz veći dio školovanja

²⁴ Vesna Bilić, Gordana Buljan Flander i Hana Hrpka, *Nasilje nad djecom i među djecom*, Naklada Slap, Jastrebarsko, 2012., 273.

prolaze osjećajući se anksiozno i nesigurno), a zbog toga često izostaju iz škole, a njihov školski uspjeh je nerijetko slabiji od onoga njihovih vršnjaka."²⁵

Zlostavljana djeca značajno su manje aktivna u vršnjačkoj igri i pokazuju manju sposobnost kontrole vlastitog ponašanja, kao i manje sposobnosti u ostvarivanju socijalnih interakcija unutar vršnjačke grupe. Njihove kognitivne sposobnosti, kao i školska postignuća, niže su u odnosu na nezlostavljana djecu. Također je utvrđeno da su fizički zlostavljana djeca manje popularna u vršnjačkoj grupi od nezlostavljane djece i primijećeno je da s bliskim prijateljima pokazuju manje intimnosti, više konflikata i više negativnih emocija u uspoređenju s nezlostavljanim djecom. Kod takve djece najviše su izmijenjene jezične vještine, zbog čega imaju problema kako u receptivnom tako i u ekspresivnom govoru. Poremećaji ličnosti, prije svega granični poremećaj ličnosti kao i antisocijalni poremećaj ličnosti, česti su oblici kasnijih posljedica zlostavljanja odnosno zanemarivanja. Adolescenti koji su tijekom djetinjstva bili žrtve nekog vida zlostavljanja triput su češće skloni depresivnom reagiranju ili pokušajima suicida. Muškarac koji je bio viktimiziran obiteljskim nasiljem svoje traumatično iskustvo ponovno će proživljavati zlostavljajući druge, dok je za ženu vjerojatnije da će kroz život ponovno biti viktimizirana od strane drugih ili će pak sama sebe povrijediti.²⁶

Svi oblici nasilja nad djecom ostavljaju duboke ožiljke, ali oni emocionalni ožiljci ostaju prisutni cijeli život. Ti ožiljci predstavljaju velike probleme osobi u stvaranju budućih odnosa, gradnji povjerenja i sigurnosti.

²⁵ Vesna Bilić, Gordana Buljan Flander i Hana Hrpka, *Nasilje nad djecom i među djecom*, Naklada Slap, Jastrebarsko, 2012., 274.

²⁶ usp. Anđelka Bulatović, *Posljedice zlostavljanja i zanemarivanja djece predškolske dobi, Život i škola*, 58(2012.)27, 218.

3. ULOGA KATOLIČKOG VJERONAUKA U PREVENCIJI NASILJA

U ovom radu smo dosad objasnili pojam vršnjačkog nasilja, opisali sve oblike nasilja, naveli i opisali uloge sudionika nasilja te ćemo sad u zadnjem dijelu rada opisati oblike prevencije nasilja te detaljno obraditi ulogu katoličkog vjeronauka i vjeroučitelja u prevenciji nasilja.

Pojam "prevencija" dolazi od latinske riječi "praevenire" što znači sprječavanje. Prevencija označava skup mjera kako bi se spriječilo bilo kakve neželjene pojave, kao što su bolesti, ovisnost o drogama, zločini, nesreće, neuspjeh u školi, socijalni sukob, nasilje, ekološke katastrofe i slično.²⁷

Metode prevencije nasilja među djecom najviše su bile rasprostranjene među učenicima do petog razreda osnovne škole, dok se kasnije metode prevencije proširuju na više razrede osnovne škole i na srednju školu.

Preporuke prevencije nasilja u školskom okruženju:

- dobra komunikacija na razini učitelja - roditelja - stručnog osoblja - djeteta
- ne imati stereotipe
- poticati nenasilno ponašanje među djecom
- organizirati predavanja i radionice koje potiču kvalitetnu komunikaciju, dobre socijalne vještine, koje jačaju samopouzdanje i uče djecu kako na normalan, nenasilan način rješavati konflikte
- napisati razredna pravila i kodekse
- pohvaliti djecu za prijateljsko, empatično i pozitivno ponašanje te ih svakog dana učiti nenasilnom ponašanju
- vlastitim primjerom svjedočiti ono čemu učimo učenike
- osmisliti grupe u kojima će se povučena djeca izvući iz socijalne izolacije, poticati one "popularne" da ih uključe u interakcije.

²⁷ <https://hr.wikipedia.org/wiki/Prevencija> (10.8.2024.)

Osnovnoškolcima pristupamo drugačijim metodama prevencije nasilja nego srednjoškolcima. Metode koje koristimo uvijek trebaju biti primjerene dobi djeteta. "U nižim razredima to podrazumijeva pričanje priča i igranje uloga (posebice u konfliktnim situacijama) korištene lutaka ili kazališne produkcije, uvježbavanje prihvatljivih ponašanja; primjenu tehnike crteža i promatranja slika, verbalne instrukcije i savjete kako se snaći u nekim situacijama nasilja. Starijim se učenicima mogu ponuditi različiti zadaci kao što su intervjuiranje odraslih o nasilju i rješenjima konfliktnih situacija. »često se prakticiraju i razgovori u većim ili manjim grupama, koji se upotpunjuju video snimkama iz stvarnog života te zadacima za samostalno istraživanje uzroka i posljedica nasilja. Posebice se u srednjim školama primjenjuju i metode „vršnjaka edukatora” kao jedan od modela koji ima pozitivne učinke na djecu."²⁸

Preventivnim metodama nasilja želi se postići i bolja povezanost roditelja sa školom. Učitelj kroz radionice, sastanke i individualne informacije može educirati roditelje o oblicima, učestalosti i prepoznavanju vršnjačkog nasilja, također učitelj mora roditelja uputiti u posljedice vršnjačkog nasilja koje mogu biti kratkoročne i dugoročne.²⁹

3.1. Crkva i prevencija vršnjačkog nasilja

Kako se Crkva treba odnositi prema svim grupacijama ljudi trajni je izazov ostavio Isus Krist koji je uvijek pristupao i najvećim grešnicima ali i onima koji su bili najranjiviji. Crkva se tako mora osjećati pozvanom i odgovornom da izađe u susret žrtvama nasilja i nasilnicima. Papa Franjo u svojoj apostolskoj pobudnici *Fratelli Tutti* govori da ga rastužuje da je Crkvi trebalo toliko dugo da osudi ropstvo i nasilje te kako za nasilje nikada nema nikakvog opravdanja.³⁰ Svi svećenici, vjeroučitelji, laici koji na nasilje ne žele odgovoriti i žele se povući trebaju razmotriti ove Isusove riječi "Zaista, kažem vam, što god učiniste jednomu od ove moje najmanje braće, meni učiniste!"³¹ jer je i neodgovor na nasilje jedna vrsta sudjelovanja u nasilju.

Centar pastoralnog rada i mjesto prihvaćanja treba biti u župnoj zajednici.

²⁸ Jasminka Zloković, *Nasilje među vršnjacima — problem obitelji, škole i društva*, *Pedagoški istraživanja*, 1(2004.)4, 215.

²⁹ Usp. isto

³⁰ Usp. Papa Franjo, *Apostolska pobudnica Fratelli Tutti enciklika o bratstvu i socijalnom prijateljstvu*, *Kršćanska sadašnjost*, Zagreb, 2021., br. 68.

³¹ Mt 25, 45

"U župi je, dakle, Crkva konkretno prisutna neposredno među ljudima. Stoga valja očekivati da se i temeljni pastoral i evangelizacija, kao i konkretna pomoć i suradnja (među vjernicima) događaju ponajprije na razini župe."³²

Zbog toga je izuzetno važno jačanje i uvođenje vjernika laika u funkcioniranje i organiziranje župne zajednice. Educiranje pastoralnih suradnika znatno olakšava posao svećenicima, jer u mnogim situacijama oni mogu biti ti koji će preuzeti brigu za ranjivu skupinu djece i mladih. Rad u župnoj zajednici sa ranjivom skupinom djece i mladih podrazumijeva pružanje empatije, prihvaćanja, podrške i zaštite. Jako je bitno toj skupini pokazati osuđivanje čina, ali ne i osobe. Odrasli članovi pastoralne zajednice trebaju djeci i mladima biti autentičan primjer kreposnog i autentičnog življenja vjere. Transparentnost i iskrenost između članova župne zajednice može spriječiti bilo kakav oblik nasilja među vršnjacima.

Da bi župna zajednica vođena svećenikom i pastoralnim suradnicima dobro funkcionirala potrebno je imati razrađen plan i program pastoralnog rada.

"Izrada pastoralnoga programa označava sposobnost poprimanja posebnoga, živahnoga, bogoslovno-pastoralnog duha, jer programirati crkveni rad, prije svega je pitanje vjere. Ako netko misli da je ono što je učinio samo i posve dobro, teško će uopće moći izraditi radni program ili će ako ga nazove radnim programom, to postati puko ponavljanje s malim promjenama onoga što je već spoznato."³³ U vidu djelovanja Crkve za prevenciju vršnjačkog nasilja potrebno je u pastoralni program staviti teme i radionice u kojima će se zagovarati nenasilno ponašanje djece.

Raditi pastoralni program župne zajednice znači "svrhovito, razborito i sustavno osmisliti život mjesne Crkve."³⁴

³² Stipe Nimac, *Župni pastoral pred izazovima našeg vremena, Crkva u svijetu*, 42(2007.)1, 67.

³³ Alojzije Čondić, *Pastoralno programiranje pastoralnog rada, Crkva u svijetu*, 42(2007.)1, 426.

³⁴ Usp. isto 438.

3.2. Katolički vjeronauk u školi i vršnjačko nasilje

Katolički vjeronauk može imati jako veliki značaj u prevenciji vršnjačkog nasilja u školskim odgojnim ustanovama. Katolički vjeronauk kao nastavni predmet ima različite ciljeve u formaciji učenika.

"Odgojno obrazovni ciljevi katoličkog vjeronauka prema kurikulumu za nastavni predmet i ono što katolički vjeronauk mora omogućiti da svaki učenik:

- razvije sposobnost postavljanja pitanja o Bogu, čovjeku, svijetu, smislu i vrijednostima života, etičkim i moralnim normama ljudskoga djelovanja te sposobnosti smislenoga predstavljanja i objašnjavanja odgovora koji na ta pitanja dolaze iz razuma, Objave i vjere Katoličke Crkve
- upozna i razumije kršćansku religiju i katoličku vjeru te temeljne istine vjere u svjetlu cjelovitoga nauka Katoličke Crkve
- poznaje sadržaj i osnovnu strukturu Biblije i temeljna obilježja kršćanske Objave i povijesti spasenja, da razumije značenje Božje riječi u Bibliji i crkvenom naviještanju te argumentirano raspravlja i vrjednuje njezin utjecaj na povijest čovječanstva, ljudsku kulturu i konkretan život
- pronalazi vlastiti put izgradnje života i odgovornoga moralnog djelovanja prema kršćanskoj poruci i katoličkoj vjeri te postane sposoban artikulirati, graditi i vrednovati život iz te vjerske i katoličke perspektive
- upozna i vrjednuje sakramente, liturgijska i crkvena slavlja te molitvu kao duhovnu snagu i duhovno-vjernički način pripadništva i života, zajedništva i slavlja u Katoličkoj Crkvi
- poznaje temeljne događaje povijesti i tradicije Katoličke Crkve i shvaća njezinu sakramentalnu stvarnost, razumije da je ona zajednica Kristovih vjernika, nositeljica Objave Božje i navjestiteljica Radosne vijesti spasenja za sve ljude
- shvati da je pripadnost Katoličkoj Crkvi, u okviru konkretne crkvene zajednice, poziv na svjesno i odgovorno kršćansko djelovanje i vladanje u Crkvi i u društvu
- poznaje temeljna obilježja različitih religija, konfesija i svjetonazora te promiče razumijevanje i poštovanje drukčijih razmišljanja, stavova, tradicija i životnih odluka

- poznaje i vrednuje ulogu i doprinos kršćanstva, osobito Katoličke Crkve u kulturnome, obrazovnome, znanstvenome i gospodarskome razvoju i napretku hrvatskoga društva i zapadne civilizacije u prošlosti i sadašnjosti, izgrađujući pritom vlastiti stav odgovornosti, poduzetnosti, sudioništva i solidarne humanosti u nastojanju oko izgradnje »civilizacije ljubavi«
- razvije religijsku i vjersku pismenost i komunikacijsku kompetenciju da bi se osnažio u suočavanju s različitim životnim situacijama kako bi kritički i kreativno mogao promišljati te argumentirano obrazlagati važnost osobnoga odgovornog djelovanja u Crkvi i društvu."³⁵

Kroz ove navedene ciljeve nastavnog programa katoličkog vjeronauka možemo vidjeti na temelju kakvih tema se na nastavi može raditi na prevenciji nasilja među djecom. Katolički vjeronauk bi trebao pokazati djeci i mladima da u vjeri mogu pronaći sigurnost, utjehu, prihvaćanje i mir. Također, na satu vjeronauka bi trebali čuti da se međusobni sukobi rješavaju nenasilno i da se drugi trebaju prihvaćati bez obzira na razlike.

"Današnji je svijet ispunjen dubokim ranama, kao što su društvena nejednakost, siromaštvo, bolesti, ratovi i nepravde, i one kao da su nadvladale ono što je dobro za osobu i društvo, tj. pravdu, razvoj i mir. Kršćansko viđenje osobe i svijeta pomažu nam da s nadom gledamo u budućnost izgradnje civilizacije ljubavi."³⁶

Katolički vjeronauk u školi je poveznica obitelji, Crkve i škole.

³⁵ Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Katolički vjeronauk za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj, Narodne novine, br. 216 /2019, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_216.html (15.7.2024.)

³⁶ Zenon Grocholewski, *Korisna uloga školskog vjeronauka. Pozdravni govor na XIV. susretu Europskog foruma za školski vjeronauk na temu "Odgoj u službi civilizacije ljubavi", Rim, 7. travnja 2010., Kateheza: časopis za vjeronauk u školi, katehezu i pastoral mladih, 32(2010.)3, 182.*

3.2.1. Godišnji izvedbeni kurikulum katoličkog vjeronauka od 1. do 4. razreda osnovne škole i prevencija nasilja

U godišnjem izvedbenom kurikulumu katoličkog vjeronauka prvog razreda osnovne škole postoje teme u kojima možemo s djecom raditi na prevenciji nasilja. U nastavnoj temi "Radost života" imamo dvije podteme "Moja obitelj" i "Moja škola i župna zajednica" u kojima je odgojno - obrazovni ishod da "učenik poštuje pravila dobrog ponašanja u obitelji i razredu, prepoznaje školu kao mjesto susreta, zajedništva, radosti i učenja".

Drugi ishod koji možemo povezati sa prevencijom nasilja je da "učenik prihvaća i poštuje učenike koji ne pripadaju Katoličkoj Crkvi."

U nastavnoj temi "Priroda i ja Božje smo djelo" imamo podtemu "Svi smo mi braća i sestre" te tema "S Isusom na putu dobrote i praštanja" imaju podteme "Isus nas poziva da opraštamo" i "Znakovi opraštanja i pomirenja" u kojima je odgojno - obrazovni ishod da "učenik otkriva da je svaki čovjek Božje stvorenje koje treba poštovati i ljubiti te uočava važnost pomirenja i opraštanja za život u zajednici."

Kroz nastavnu temu "Božji prijatelji" obrađuju se teme svetaca te kroz primjer života svetaca možemo progovoriti o ljubavi i žrtvi prema Bogu i ljudima.

U godišnjem izvedbenom kurikulumu katoličkog vjeronauka drugog razreda osnovne škole kroz teme "Prijatelji ponovo zajedno", "Biblija je najljepša knjiga", "Isus – naš Spasitelj" imamo podteme "Zlatno pravilo, najbolji temelj prijateljstva", "Različiti smo, ali nas puno toga povezuje", "Josip Egipatski Na Božjem putu", "Život ima i svijetle i tamne strane", možemo provesti razrade o prevenciji nasilja i motiviranju djece za nenasilnim ponašanjem.

Odgojno - obrazovni ishodi s kojima se ovdje susrećemo su da:

- učenik iznosi i opisuje osnovna iskustva o sebi, o drugima i svijetu u kojem uočava svijetle i tamne strane
- učenik prepoznaje i svojim riječima opisuje važnost pravila ponašanja te navodi Zlatno pravilo

- učenik otkriva kako vrijednosti prijateljstva, pomaganja i opraštanja provoditi u životu.

Godišnji izvedbeni kurikulum katoličkog vjeronauka trećeg razreda osnovne škole sadržava teme "Otkrivamo darove Božje dobrote", "Bog ljubi svoj narod", "Isusovo djelo ljubavi i pomirenja" i "Ljubio nas je do kraja" u kojima se nalaze podteme "Dar prijateljstva i zajedništva", "Božju dobrotu dijelimo sa svima", "Otac nebeski brine se za nas", "Bog daje narodu pravila za živo", "Božje praštanje kroz sakrament obraćenja i pomirenja", "Isusov poziv na praštanje i pomirenje" u kojima se javljaju ishodi da:

- učenik navodi primjere međusobnog pomaganja, povjerenja, osjetljivosti i otvorenosti za ljude u zajednici.
- učenik prepoznaje i opisuje važnost zajednice za život pojedinca.
- učenik objašnjava sakrament pomirenja kao susret u kojemu Bog dariva oprostjenje, a sakrament euharistije kao Isusovo trajno darivanje onima koji vjeruju.
- učenik objašnjava pojmove savjesti, grijeha, kajanja, pomirenja i promišlja o vlastitom ponašanju.

Godišnji izvedbeni kurikulum katoličkog vjeronauka četvrtog razreda osnovne škole sadržava teme "s Bogom na putu života" i "na Isusovu putu - slijedimo Njegovo djelo" koji imaju podteme "Što Bog očekuje od nas", "Slijedimo Isusove riječi i djela" i "Djela ljubavi i milosrđa" koji imaju ishode da:

- učenik nabraja i objašnjava Božje zapovijedi koje se odnose na čovjeka, na zajednicu te na međuljudske odnose u zajednici i povezuje ih s konkretnim životom.
- učenik otkriva i objašnjava korizmu kao dragocjeno vrijeme slavljenja Boga djelima posta, molitve i milosrđa, a Uskrs kao slavlje pobjede uskrsnuloga Krista.
- učenik otkriva i opisuje tragove Božjih djela u prirodi i znakove Božje objave te uočava sličnosti Boga i čovjeka po kojima se pokazuje i ostvaruje kao čudesno biće i Božja slika

Kroz navedene teme sa navedenim ishodima u djeci bismo trebali izazvati čežnju za dobrim, moralnim i nenasilnim ponašanjem. Unutar djece trebamo izgraditi osjećaje poštivanja svakog čovjeka bez obzira na razlike, bilo da se radi o nacionalnosti, rasi ili vjeri. Svi ljudi u Božjim očima su jednako vrijedni i to su temeljne odgojne stvari koje unutar djece trebamo pobuditi. U nižim razredima osnovne škole postavljaju se odgojni temelji za ostatak školovanja. Kroz navedene teme učenik bi se trebao naučiti solidarnosti, jednakosti, zahvalnosti, prijateljstvu i u konačnici nenasilnom ponašanju.

3.2.1. Godišnji izvedbeni kurikulum katoličkog vjeronauka od 5. do 8. razreda osnovne škole i prevencija nasilja

Godišnji izvedbeni kurikulum katoličkog vjeronauka petog razreda osnovne škole sadržava teme "Krenimo zajedno", "Isus Krist", "uzori vjere u hrvatskom narodu" u kojima su podteme "Ja i drugi zajedno", "Isusov odnos prema bolesnima i grješnima", "Kako se postaje svetac?", a ishodi su da:

- učenik objašnjava važnost zajedništva te kako nas vjera potiče na prihvaćanje sebe i drugih.
- učenik uočava da nas vjera potiče na stvaranje kvalitetnih međuljudskih odnosa u svom okruženju.
- učenik objašnjava važnost zajedništva te kako nas vjera potiče na prihvaćanje sebe i drugih.

Tematika svetaca je uvijek blizak i dobar primjer djeci autentičnog, dobrog i nenasilnog ponašanja punog solidarnosti, dobrote i žrtve za druge.

U godišnjem izvedbenom kurikulumu šestog razreda osnovne škole imamo temu "Sakramenti - Isus među nama" sa podtemom "Sakramenti kršćanske inicijacije" u kojoj je ishod da: učenik u isusu kristu otkriva osloboditelja koji riječima i djelima pokazuje istinski put slobode i spasenja.

Godišnji izvedbeni kurikulum sedmog razreda osnovne škole kroz mnoge teme može poticati nenasilno ponašanje, a teme u kojima možemo to poticati su "Razvijam osobnost, živim vrednote", "Put koji vodi u život" i "Dekalog uputnik za život" u kojima

imamo podteme "Biram vrijednosti umjesto ovisnosti", "Živjeti po krepostima", "Dekalog i ljudska prava", a ishodi koje imamo su da:

- učenik u svjetlu vjere otkriva vlastito dostojanstvo, vrijednost i ulogu te objašnjava ulogu vjere u rješavanju napetosti i sukoba među ljudima.
- učenik analizira i prosuđuje čovjekovo ponašanje u svjetlu Deset Božjih zapovijedi.
- učenik analizira i uočava kako kršćanska slika o dostojanstvu čovjeka utječe na vrednote suvremenoga društva i njegove osobne vrednote.
- učenik kritički promišlja o grijehu i njegovim posljedicama te otkriva i opisuje Božju prisutnost u životu čovjeka kroz sakramente pomirenja i bolesničkoga pomazanja.

Godišnji izvedbeni kurikulum katoličkog vjeronauka osmog razreda osnovne škole kroz temu "Snagom Duha Svetoga" u kojima su podteme "Živjeti po Duhu" i "Za pravednije društvo i dostojanstvo čovjeka" može poticati tematiku prevencije nasilja. Ishodi koje imamo su da:

- učenik tumači značenje i vrijednost rada za ljudski život te istražuje i predlaže različite oblike suodgovornoga angažmana za pravedan i miran suživot u društvu.
- učenik istražuje i navodi događaje u kojima se očituje djelovanje Duha Svetoga u Crkvi kroz povijest i danas i u svom životu.
- učenik u svjetlu vjere dublje upoznaje sebe kako bi izgrađivao svoju osobnost, prepoznao svoje talente te otkrio vlastiti životni poziv.

U višim razredima osnovne škole na drugačije načine od onih u nižim razredima potičemo djecu na nenasilno ponašanje. Vjeroučitelj kroz sate vjeronauka može organizirati interaktivne aktivnosti kao što su role - playing i grupni rad. Role playing je interaktivna aktivnost u kojoj organiziramo igru uloga u kojima djeca mogu glumiti situacije sukoba i mirnog rješavanja. Ovo može pomoći djeci da razumiju kako primijeniti nenasilna rješenja u stvarnim situacijama.

Grupni rad potiče djecu da razvijaju suradničke vještine i ulogu u timu. Grupne aktivnosti pomažu djeci da nauče kako raditi zajedno i razumjeti perspektive drugih.

Vjeroučitelj na satovima vjeronauka potiče razvijanje empatije kod djece. Vjeronauk koristi priče koje ilustriraju važne lekcije o suosjećanju i razumijevanju, potiče djecu na raspravu o tome kako bi se osjećali u različitim situacijama i kako bi mogli pomoći drugima.

3.3. Katolički vjeronauk pridonosi prevenciji nasilja

Katolički vjeronauk u školi je tema s kojom se mediji i javnost već dugi niz godina bore te se po pitanju toga protežu brojne društvene rasprave. Totalitarni sustavi su bili jedini razlozi zbog kojih bi katolički vjeronauk bio izbačen iz školstva. Vjeronauk je nastavni predmet koji u svojoj srži potiče vrijednosti kao što su tolerancija, zajedništvo, jednakost, solidarnost i laicizam, a mnogi ga zbog "ne poticanja" toga žele izbaciti iz školstva. Vjeronauk je nastavni predmet koji istinski vrednuje sve ono pozitivno. Potiče i zalaže se za prava i jednakost svakog čovjeka (i onog najmanjeg u utrobi majke).

Katolički vjeronauk može igrati ključnu ulogu u prevenciji nasilja među učenicima kroz nekoliko ključnih pristupa:

- **Promicanje vrijednosti ljubavi i poštovanja:** učenje o ljubavi prema bližnjemu i poštovanju drugih temelji se na osnovnim katoličkim načelima. Kroz vjeronauk, učenici mogu naučiti da je nasilje suprotno učenju o ljubavi i poštovanju koje Krist promiče. Programi mogu uključivati priče iz Biblije, kao što je ona o Dobrom Samarijancu, koje ilustriraju važnost brige za druge.
- **Razvijanje empatije i razumijevanja:** kroz rasprave o moralnim dilemama i iskustvima drugih, učenici mogu razviti empatiju i bolje razumijevanje osjećaja svojih vršnjaka. To može pomoći u sprječavanju nasilnog ponašanja jer djeca postaju svjesnija utjecaja svojih postupaka na druge.
- **Učenje o oprost i pomirenju:** katolička vjera naglašava važnost oprosta i pomirenja. U vjeronauku se može raditi na tome kako rješavati konflikte mirnim

putem i kako tražiti i davati oprost. Učenje ovih vještina može pomoći učenicima da se suoče s nesuglasicama bez pribjegavanja nasilju.

- **Jačanje zajedništva i suradnje:** organiziranje aktivnosti i projekata koji uključuju rad u grupama može pomoći učenicima da nauče surađivati i raditi zajedno. Također, važno je naglasiti vrijednost zajedništva i zajedničkog rješavanja problema, što može smanjiti napetosti i konflikte.
- **Pružanje uzora i mentorstva:** učitelji i voditelji vjeronauka mogu biti uzori pozitivnog ponašanja. Njihovo ponašanje i način na koji rješavaju konflikte mogu poslužiti kao model za učenike. Također, mogu pružiti podršku učenicima koji se suočavaju s problemima nasilja.
- **Podučavanje o dostojanstvu osobe:** katolički vjeronauk može učiti o dostojanstvu svake osobe kao Božjeg stvorenja. Ovaj pristup može pomoći učenicima da razumiju da nasilje umanjuje dostojanstvo i vrijednost drugih ljudi.
- **Uključivanje roditelja i zajednice:** organiziranje radionica i susreta za roditelje kako bi se razgovaralo o prevenciji nasilja i važnosti obrazovanja u vjeri može pomoći u jačanju zajedničkog pristupa rješavanju problema nasilja.

Religiozni odgoj nije usmjeren isključivo na kršćanski odgoj (bilo bi to njegovo sužavanje), nego je usmjeren na osobe u stvarnom vremenu i prostoru koje žele rasti u punoj ljudskosti.³⁷

³⁷Valentina Mandarić, *Suvremene tendencije u društvu – izazovi za vjeronauk u školi, Diacovensia : teološki priloz, 23(2015.)3, 350.*

Vjeronauk u školama pomaže u stvaranju sigurnijeg i podržavajućeg okruženja za sve učenike.

"U Bogu čovjek pronalazi svoje psihofizičko i duhovno jedinstvo, svoju radikalnu i cjelovitu pripadnost koja omogućuje čovjekovo konačno dovršenje i ispunjenje. Vjeronauk u okviru kurikulumu nudi znanja, kompetencije i ciljeve koji u središte stavljaju odnos čovjeka i Boga u kojem osoba pronalazi svoj konačni smisao."³⁸

Svaka osoba za vrijeme svog života čezne za tim da pronađe smisao. Mnogi smisao pronalaze u religiji i u onom nadnaravnom. Škola je ustanova koja djeci treba ponuditi odgovore koji su u skladu s ljudskim razumom po pitanju religioznog poimanja života, inače djeca mogu odgovore pronaći u raznim sektama i kultovima u kojim će postati ekstremisti.³⁹

"Vjeronauk u kontekstu škole pozvan je osnažiti religioznu kompetenciju učenika i njegovu otvorenost za religiozno tumačenje čovjeka i svijeta, potaknuti njegovu osviještenost o vlastitoj religioznosti i sposobnost njezina izražavanja na osobnoj i zajedničkoj razini. Školski je vjeronauk pozvan izgraditi sposobnost kod učenika da zauzme stav prema stvarnosti vjere i religije koji je utemeljen na njihovu dobrom poznavanju, da oblikuje svoj život na temelju izgrađenih stavova."⁴⁰

³⁸ Valentina Mandarić, *Suvremene tendencije u društvu – izazovi za vjeronauk u školi*, *Diacovensia : teološki prilozi*, 23(2015.)3, 348.

³⁹ Usp. Jadranka Garmaz, Hans Mendl, *Kroz vatru i vodu: Kateheza i religiozni odgoj adolescenata i mladih u suvremenom svijetu*, Katolička izdavačka kuća i Crkva u svijetu, Split, 2023., 9.-37.

⁴⁰ Jadranka Garmaz, *O odgoju*, *Crkva u svijetu*, 51(2016.)4, 558.

ZAKLJUČAK

Nasilje među vršnjacima vrlo je raširen problem u društvu koji se javlja u svim sferama pa tako i u odgojno - obrazovnim ustanovama kao što je osnovna škola. Bilo kakav oblik nasilja i koliko god nasilje trajalo ono uvijek predstavlja traumatično iskustvo za žrtvu. Posljedice nasilja mogu biti dugoročne i kratkoročne ali se najviše očituju u psihološkim stanjima žrtve.

U današnjem vremenu virtualnog svijeta, umjetne inteligencije i društvenih mreža, jako je rasprostranjeno elektroničko nasilje, iako su i svi drugi oblici vršnjačko nasilja u porastu.

Zadaća društva je da se svi oblici nasilja što više suzbiju. Po pitanju toga treba se raditi na edukacijama, aktivnostima i uključenosti u samu tematiku. Ignoriranjem pojave nasilja postajemo i mi sami sudionici nasilja. U svakom trenutku kad ignoriramo nasilje zauzimamo stranu osobe koja provodi nasilje.

U svim odgojno - obrazovnim ustanovama treba organizirati programe koji se bave prevencijom nasilja. Tematika prevencije nasilja jako je bitna, jer preventivnim programima u nižim razredima osnovne škole možemo spriječiti pojavu nasilja u budućnosti. Zbog toga bi uključivanje škola u preventivne programe trebao postati prioritet školstva i društva.

Bez obzira na rasprostranjenost pažnje koja je u zadnje vrijeme posvećena ovoj tematici, jako je bitno da se i dalje provode stručna i znanstvena istraživanja o temi nasilja i da se iz godine u godinu mjere postoci porasta ili pada učestalosti nasilja i oblika nasilja.

Katolički vjeronauk u osnovnim školama kroz svoj godišnji izvedbeni plan i program nastave ima mnogo prostora za promoviranje nenasilnog ponašanja kod djece. Teme koje obrađujemo kroz katolički vjeronauk potiču unutar djece nenasilno ponašanje i prihvaćanje svakog djeteta. Vjeronauk pomaže u oblikovanju karaktera učenika kroz naglašavanje vrijednosti kao što su ljubaznost, poštovanje, pravednost i odgovornost. Ovo je ključan aspekt odgoja, jer oblikuje ponašanje i stavove učenika prema sebi i drugima. Učeći o zajedništvu, ljubavi prema bližnjemu i pomaganju

drugima, učenici razvijaju socijalne vještine i empatiju. Ovi elementi pomažu u izgradnji pozitivnih odnosa i smanjenju sukoba, što je odgojni cilj. Vjeroučitelji su ti koji djeci moraju biti prvi primjer autentičnog i dobrog ponašanja prema drugima. Oni se trebaju truditi da kroz školovanje pojedinca potiču dobre vrednote i nenasilno ponašanje. Vjeronauk kao nastavni predmet kroz svoje teme potiče jednakost, solidarnost, prijateljstvo, zajedništvo i moralno ponašanje. Vjeronauk posjeduje odgojnu dimenziju koja je otvorena za preventivne metode nasilja među djecom. Iako je katolički vjeronauk specifičan po svojoj religijskoj komponenti, njegovi odgojni ciljevi i sadržaj uključuju brojne aspekte koji su ključni za sveukupni razvoj učenika, uključujući njihov moralni, duhovni i socijalni rast.

LITERATURA

Knjige:

BILIĆ Vesna, ZLOKOVIĆ Jasminka, Fenomen maltretiranja djece: prepoznavanje i oblici pomoći obitelji i školi, Naklada Ljevak, Zagreb, 2004.

BILIĆ Vesna, Nasilje među učenicima, U: Matijević, M., Bilić, V., Opić, S. (ur.). Pedagogija za učitelje i nastavnike, Školska knjiga, Zagreb, 2016.

BILIĆ Vesna, BULJAN FLANDER Gordana i HRPANA Hana, Nasilje nad djecom i među djecom, Naklada Slap, Jastrebarsko, 2012.

COLOROSO Barbara, Nasilnik, žrtva i promatrač: od vrtića do srednje škole: kako roditelji i učitelji mogu pomoći u prekidanju kruga nasilja, Bios, Zagreb, 2004.

GARMAZ Jadranka, MENDEL Hans, Kroz vatru i vodu: Kateheza i religiozni odgoj adolescenata i mladih u suvremenom svijetu, Katolička izdavačka kuća i Crkva u svijetu, Split, 2023.

OLWEUS Dan, Nasilništvo u školi, Educa, Zagreb, 1996.

OLWEUS Dan, Nasilje među djecom u školi, Školska knjiga, Zagreb, 1998.

Crkveni izvori:

Papa Franjo, Apostolska pobudnica Fratelli Tutti enciklika o bratstvu i socijalnom prijateljstvu, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2021., br. 68.

Članci:

BILIĆ Vesna, Nove perspektive, izazovi i pristupi nasilju među vršnjacima, Zagreb: Obrazovni izazovi i Učiteljski fakultet, 2018.

BULATOVIĆ Anđelka, Posljedice zlostavljanja i zanemarivanja djece predškolske dobi, Život i škola, 58(27), 2012.

ČONDIĆ Alojzije, Pastoralno programiranje pastoralnog rada, Crkva u svijetu, 42(1), 2007.

GARMAZ Jadranka, O odgoju, Crkva u svijetu, 51(4), 2016.

GROCHOLEWSKI Zenon, Korisna uloga školskog vjeronauka. Pozdravni govor na XIV. susretu Europskog foruma za školski vjeronauk na temu "Odgoj u službi civilizacije ljubavi", Rim, 7. travnja 2010., Kateheza : časopis za vjeronauk u školi, katehezu i pastoral mladih, 32(3), 2010.

JELEČ Vjekoslav, BULJAN FLANDER Gordana, RAGUŽ Ana, PRIJATELJ Krešimir, VRANJICAN Dora, Cyberbullying among Children and Youth: A Review of Prevention Programs, Psychological topics, 29(2), 2020.

MANDARIĆ Valentina, Suvremene tendencije u društvu – izazovi za vjeronauk u školi, Diacovensia : teološki prilozi, 23(3), 2015.

NIMAC Stipe, Župni pastoral pred izazovima našeg vremena, Crkva u svijetu, 42(1), 2007.

STEPANIĆ Lucija, Vršnjačko nasilje i preventivni programi, Varaždinski učitelj: digitalni stručni časopis za odgoj i obrazovanje, 2(2), 2019.

SUŠAC Nina, AJDUKOVIĆ Marina, RIMAC Ivan, Učestalost vršnjačkog nasilja s obzirom na obilježja adolescenata i doživljeno nasilje u obitelji, Psychological topics, 25(2), 2016.

ŠENIČNJAK Ana, ŠTAHAN Maja, MEŠTROVIĆ Mateja, (Ne) budi mi (ne) prijatelj, Vukovar: Udruga za pomoć žrtvama i svjedocima, 2018.

ZLOKOVIĆ Jasminka, Nasilje među vršnjacima — problem obitelji, škole i društva, Pedagoška istraživanja, 1(4), 2004.

ZRILIĆ Smiljana, Sudionici u krugu školskog nasilja - nasilnik, žrtva i promatrač, Magistra Iadertina, 1(1), 2006.

ŽILIC Marija, Nasilje, Časopis za pitanja socijalnog rada i srodnih znanosti, 1(3), 2016.

Internetski izvori:

<https://mzom.gov.hr/vijesti/okvirni-godisnji-izvedbeni-kurikulumi-za-nastavnu-godinu-2021-2022/4522> (pristup:30.8.2024.)

https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_216.html (pristup:15.7.2024.)

<https://hr.wikipedia.org/wiki/Prevenција> (pristup:10.8.2024.)

<https://krenizdravo.dnevnik.hr/zdravlje/psihologija/bullying-u-skoli-fizicko-i-verbalno-nasilje-medu-vrsnjacima> (pristup:1.8.2024.)

Popis slika:

Slika 1. Razlika sukoba i nasilja

<https://www.kakosi.hr/2021/04/12/vrsnjacko-nasilje-bullying/> (pristup:11.8.2024.)

Slika 2. Krug nasilja

<https://www.nenasiljepomsk.com/info-kutak/krug-nasilja-the-bully-circle>
(pristup:11.8.2024.)

SVEUČILIŠTE U SPLITU

KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja, _____, kao pristupnik za stjecanje zvanja magistra/magistrice _____, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo moga vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, _____

Potpis

SUMMARY

This thesis explores the topic of Catholic religious education and the prevention of peer violence in schools. Violence is defined as any form of behavior aimed at intentionally harming an individual, either physically or psychologically. Research indicates that peer violence has become a major social issue in many countries. There are various forms of peer violence, each leaving deep scars that pose significant problems for children in forming future relationships, building trust, and ensuring security. The consequences of peer violence can be both long-term and short-term. Catholic religious education in schools significantly contributes to the prevention of peer violence by promoting themes of community, equality, solidarity, and friendship.

Keywords: peer violence, school, prevention, Catholic religious education